

ԿԱՐԾԻՔ

Մանսուրեհ Գոլմեյմի «Իրանի արտաքին առևտրի վրա ԱՀԿ հնարավոր անդամակցության ազդեցության գնահատումը (ձեռագործ գորգերի շուկայի օրինակով)» թեմայով Ը 00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված ատենախոսության վերաբերյալ

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը

Գլոբալիզացիան աստիճանաբար ձեռք է բերում նոր դրսևորումներ ինչպես միջազգային, այնպես էլ տարածաշրջանային մակարդակում և այդ փաստի հետ պետք է առերեսվել: Պետք է նշել, որ դա բոլոր երկրներում հավասարապես ընթացող գործընթաց չէ և ազատ առևտրի իրավակարգավորումները կարևոր մաս են այդ գործընթացներն ապահովելու համար: Այդ առումով երկրներն ազատ առևտուրն ապահովելու և համաշխարհային շուկայում մասնակցության համար պետք է անդամակցեն Առևտրի համաշխարհային կազմակերպությանը (ԱՀԿ), որին անդամակցության ջանքերը նպաստում են տեխնոլոգիայի հզորացմանն ու գործընթացի բարելավմանը, և համեմատական առավելության ապահովմանը: Իրանը ձգտում է անդամակցել ԱՀԿ-ին՝ ոչ նավթային արտահանումների ընդլայնման և համաշխարհային շուկաներում իր ներկայությունը պահպանելու նպատակով, ընդունելով այն, որ երկրի տնտեսական պայմանները գլոբալ տնտեսության հետ համադրելը ունի տնտեսական մեծ նշանակություն:

Իրանը միատեսակ արտադրանքի տնտեսությունից և նավթի արտահանման եկամուտների կախվածությունից ձերբազատելու, և արտաքին առևտրի աճող պահանջարկը բավարարելու նպատակով պետք է ոչ նավթային արտահանումները զարգացումի և մուտք գործի համաշխարհային շուկա: Ձեռագործ գորգի արտադրության և առևտրի ոլորտում զբաղվածության բարձր մակարդակից բացի, մարդկային ռեսուրսների և աշխատուժի զգալի չափով հասանելիության շնորհիվ, ոլորտին բավարար ուշադրությունը վկայում է այս արտադրանքի ծավալների մեծացման անհրաժեշտության մասին: Պատժամիջոցները, իրանական գորգերի մշակույթի

պահպանության հանդեպ առաջացող խնդիրները և այլ գործոններ վերջին տարիների ընթացքում հանգեցրել են իրանական ձեռագործ գորգերի արտահանման կրճատմանը: Այդ առումով թեման արդիական է և հրատապ, ինչն էլ դրված է հետազոտության հիմքում:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը, արժանիքները, գիտական նորույթը և կիրառական նշանակությունը

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը, ներկայացված են հետազոտության նպատակները և խնդիրները, ուսումնասիրության տեսական, տեղեկատվական և մեթոդական հիմքերը, ձևակերպված են ստացված գիտական արդյունքները և նորույթը, ինչպես նաև դրանց գիտական և կիրառական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Առևտրի Համաշխարհային Կազմակերպության հիմնական առանձնահատկությունները» գլխում ներկայացվել են ԱՀԿ հետ կապված առանձնահատկություններ և անդամակցելու հիմնական փուլերը: Ներկայացվել է անվտանգության փաստարկները և զարգացող երկրների դիրքը: Նաև ուսումնասիրվել է Իրանի անդամակցության մանրամասները՝ որպես դիտորդ անդամ: Իրանի անդամակցության մասով դիմումը արդեն ավելի քան երկու տասնամյակ ընթացքի մեջ է, սակայն դեռևս կան իրականացման ենթական բավականին շատ գործընթացներ:

Իրանի ԱՀԿ անդամակցության դեպքում, այլ նախադրյալների շարքում, պահպանվելու են մտավոր սեփականության իրավակարգավորումները: Այն պահանջում է առևտրում մի շարք հիմնարար գործողությունների իրականացում: Հաշվի առնելով երկրների համաձայնագրերը, անհրաժեշտ է, որ քննարկվեն սակագնային առանձնահատկությունները: Ներկա դրությամբ, նավթի համաձայնագրերը գործում են ԱՀԿ շրջանակներից դուրս, որի համաձայնագրերը չեն ներառում նավթամթերքը: Ուստի արդյունաբերական երկրներից էներգիայով հարուստ երկրներ, այդ թվում՝ Իրան, ներմուծումը ներառում է սակագնից հրաժարում կամ դրա կրճատում: Սակայն արդյունաբերական երկրներ նավթի ներմուծման հարցը այս տեսանկյունից քննարկման

կարևոր ոլորտ է և նավթային գործոնը ԱՀԿ անդամակցության շրջանակում պետք է դիտարկվի:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Ձեռագործ գորգի արդյունաբերության դերն ու տեղն Իրանի տնտեսության, արտահանման և արտաքին առևտրի ոլորտում» գլխում վերլուծության են ենթարկվել Իրանի համախառն ներքին արդյունքն (ՀՆԱ) ու տնտեսական աճը, վերջին տարիներին ձեռագործ գորգի արտահանման նշանակությունն ու արտահանման վիճակը, ինչպես նաև գորգի արդյունաբերության ոլորտում գիտելիքի կառավարման դերը և Առևտրի համաշխարհային կազմակերպությանն անդամակցումը:

Արժույթի միջազգային հիմնադրամը 2019 թ. համար Իրանի իրական ՀՆԱ բացասական աճ էր կանխատեսել, որը պայմանավորել էր ԱՄՆ պատժամիջոցների խստացման հետևանքներով: Ինչպես նաև կանխատեսել էր 2019 թ. Իրանի սղաճը՝ 7.35 տոկոս, որը նախորդ տարվա համեմատությամբ 2.5 տոկոս աճի մասին է վկայում: 2018 թ. միջուկային համաձայնագրից ԱՄՆ-ի դուրս գալու և պատժամիջոցների խստացման արդյունքում, կրճատվեցին Իրանի նավթի արտահանումների ծավալները և երկիրը կրկին առերեսվեց տնտեսական լճացման հետ: Ինչ վերաբերում է իրանական ձեռագործ գորգերի արտահանման անկումային պատկերին, 2017 թ. իրանական ձեռագործ գորգերի արտահանումը 2015 թ. կրճատումից և 2016 թ. կրկին աճից հետո կազմել է 426 մլն ԱՄՆ դոլար, սակայն 2018 թ. ԱՄՆ կողմից Իրանի դեմ կրկին պատժամիջոցների սահմանման արդյունքում գրանցված կրճատումների արդյունքում կազմեց 238 մլն ԱՄՆ դոլար, ապա ավելի զգալի չափերով դրսևորվեց արդեն 2019 թ. և 2020 թ. առաջին եռամսյակում, համապատասխանաբար՝ 69 և 6.2 մլն ԱՄՆ դոլար:

Հետազոտության երրորդ՝ «ԱՀԿ անդամակցության արդյունքում առավելությունների վերլուծությունն՝ Իրանի ձեռագործ գորգի արդյունաբերության ոլորտում» գլխում ներկայացվում է կատարված հարցման առաջնային տվյալների և քանակական հետազոտության արդյունքների վերլուծությունը: Տվյալ վերլուծությունն ապահովելու նպատակով, փաստաթղթերի, հարցաթերթիկների, հարցազրույցների

ուսումնասիրությունների միջոցով հաշվարկվել են անհրաժեշտ տվյալներ, ցուցանիշներ: Օգտագործվել է հարցման մեթոդը՝ հետազոտության ռազմավարության հիման վրա: Հարցման համար կիրառվել է հարցաթերթիկ, ուսումնասիրվել են համապատասխան փաստաթղթեր, ակտեր և գրականություն: Հետազոտության գործնական բաժնի հիմք են հանդիսանում հետազոտվողներից հավաքագրված առաջնային տվյալները: Տվյալների հավաքագրման նպատակով, կիրառվել է պարզ պատահական սկզբունքով նմուշառության տարբերակը: Վերջում տեսական և գործնական ուսումնասիրությունների տվյալների հիման վրա ներկայացվել է հայեցակարգային մոդել Իրանի ձեռագործ գորգի արդյունաբերության առավելությունների վերաբերյալ՝ ԱՀԿ անդամակցության հանգամանքի դիտարկմամբ:

Հետազոտության գիտական նորույթը ստացվել է ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական ուսումնասիրություններից, որոնք կարելի է ներկայացնել հետևյալ տեսքով.

- վիճակագրական և քանակական վերլուծությունների հիման վրա բացահայտվել և ըստ նշանակության դասակարգվել են ԱՀԿ-ին Իրանի անդամակցելու առավելությունները ձեռագործ գորգերի արտադրության ոլորտում:

- վեր են հանվել մրցակից երկրների փորձի և շուկայական դիրքավորման հաշվառմամբ Իրանի ձեռագործ գորգերի արտահանման զարգացմանն ուղղված գիտականորեն հիմնավորված մոտեցումներն ու հիմնական ուղղությունները,

- մշակվել է ԱՀԿ-ին անդամակցության հնարավորության հաշվառմամբ համաշխարհային շուկայում Իրանի ձեռագործ գորգերի արտահանման ծավալների մեծացմանն ուղղված հայեցակարգային մոդել:

Ատենախոսությունը արդյունքները տեսական և կիրառական նշանակության տեսանկյունից կարող են նպաստել ԻՀ արտաքին առևտրային գործունեության իրականացման շրջանակներում կարգավորման արդյունավետության բարձրացմանը, բարելավելով Իրանի տնտեսության դիրքը, կենտրոնանալով ոչ նավթային ռեսուրսների վրա: Հետազոտության արդյունքները կարող են օգտագործվել նաև Իրանի առևտրի զարգացման կազմակերպության, Իրանի գորգի ազգային կենտրոնի և համապատասխան այլ մարմինների կողմից, ինչպես նաև թեմային վերաբերվող

համապատասխան քաղաքականության կատարելագործման և իրականացման, գորգերի արդյունաբերության զարգացման ուղղությամբ: Այն կարող է նաև օգտակար լինել նույն թեմայով զբաղվող փորձագետների, արտահանողների, հետազոտողների, ասպիրանտների, ուսանողների և պրակտիկ աշխատողների համար:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ

1. Աշխատանքում առկա է վիճակագրական տվյալների և տեղեկատվության սակավություն, որի պատճառով հետազոտությունը թերի է համեմատական վերլուծության և տվյալաին ենթահանգումների առումով:
2. Հետազոտության մշակման նպատակով իրականացված հարցումների շրջանակը լիարժեք հիմնավորված չէ:
3. Աշխատանքի մեջ կատարված հղումները գիտականության բարձր մակարդակ չեն ապահովում և որոշ դեպքերում նաև չեն հանդիսանում որպես հասանելի աղբյուրներ (հատկապես համացանցային հղումները):
4. Ատենախոսության մեջ կան տեխնիկական թերություններ և վրիպակներ, որոնք աշխատանքը դարձնում են դժվարընթեռնելի:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այնուամենայնիվ, նշված դիտողությունները չեն նվազեցնում հետազոտության արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը: Մանսուրեի Գոլմեյմի թեկնածուական ատենախոսությունը ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն է, որի հիմքում դրված նպատակը և խնդիրների լուծումը համարվում են արդիական: Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրատարակվել են հեղինակի գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում է աշխատանքի կարևոր դրույթներն ու արդյունքները:

Հետազոտության վերջնարդյունքներն ունեն տեսական և գործնական նշանակություն: Մանսուրեհ Գոլմեյմի «Իրանի արտաքին առևտրի վրա ԱՀԿ հնարավոր անդամակցության ազդեցության գնահատումը (ծեռագործ գորգերի շուկայի օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ «Գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև ՀՀ ԲԿԴԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող այլ պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը՝ Ը 00.02-«Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

ՀՊՏՀ միջգիտակարգային հետազոտությունների կենտրոնի ղեկավար
տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Սոս Վիրաբի Խաչիկյան

Տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ Սոս Խաչիկյանի ստորագրությունը
հաստատում եմ՝

ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի քարտուղար

Նաիրա Դարբինյան

11.09.2026

